

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Г. В. ВОЗНЯК
А. Я. КУЗНЕЦОВА

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА СПОСОБИ ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Монографія

УДК 330.341.1:334.716:658.1(477)
ББК 65.9 (4УКР)301-55
В64

Рецензенти:

М. А. Козоріз, професор, доктор економічних наук,
завідувач відділу Інституту регіональних досліджень НАН України;
О. Є. Кузьмін, професор, доктор економічних наук,
директор Інституту економіки і менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка».

*Рекомендувала до друку вчена рада
Університету банківської справи Національного банку України,
протокол № 3 від 9 січня 2007 року.*

Возняк Г. В., Кузнєцова А. Я.

В64 Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія. – К.: УБС НБУ, 2007. – 183 с.
ISBN 978-966-484-016-0

Монографію присвячено дослідженню ключових проблем фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. Розглянуто місце інновацій у теорії інноваційного розвитку, дано визначення сутності фінансового забезпечення інноваційної діяльності, визначено її організаційні форми підтримки.

Велику увагу приділено проблемам вибору ефективних форм та способів фінансування інноваційних проектів промислових підприємств. Досліджено вплив держави на розвиток інноваційної діяльності.

Визначено особливості інноваційної діяльності та її фінансового забезпечення на сучасному етапі розвитку економіки, сформовано пакет рекомендацій щодо використання власних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в інноваційній діяльності.

Запропоновано напрями вдосконалення фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів, способи підвищення ефективності використання банківських кредитів для фінансового забезпечення інноваційної діяльності та механізми мінімізації впливу фактора ризику на ефективність інноваційних проектів.

Для фахівців у галузі фінансів, інвестиційно-інноваційної діяльності, науковців, економістів-практиків, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

УДК 330.341.1:334.716:658.1(477)
ББК 65.9 (4УКР)301-55

© Г. В. Возняк, А. Я. Кузнєцова, 2007
© Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, 2007

ISBN 978-966-484-016-0

Зміст

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1. Суть фінансового забезпечення інноваційної діяльності	8
1.2. Джерела фінансування інноваційної діяльності та практика їх застосування в Україні	26
1.3. Характеристика організаційних форм підтримки інноваційної діяльності.....	47
Розділ 2. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	63
2.1. Аналіз і оцінка інноваційної діяльності та її фінансового забезпечення на сучасному етапі розвитку економіки	64
2.2. Власні фінансові ресурси в інноваційній діяльності суб'єктів господарювання	90
2.3. Вплив держави на розвиток інноваційної діяльності промислових підприємств.....	104
Розділ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	125
3.1. Удосконалення фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності за рахунок власних коштів	126
3.2. Підвищення ефективності використання банківських кредитів	142
3.3. Механізми мінімізації впливу фактора ризику на ефективність інноваційних проєктів	154
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173

Вступ

Трансформація економічної системи України в контексті забезпечення євроінтеграційних прагнень і членства у Світовій організації торгівлі вимагає якісно нових підходів до розв'язання проблеми соціально-економічного зростання. На сучасному етапі розвитку нашої країни тільки інноваційно орієнтована економіка здатна забезпечити випереджувальні темпи зростання. З огляду на сказане, актуальними питаннями економічної політики держави є структурна перебудова і модернізація промисловості та розвиток інноваційної моделі економічного зростання.

Аналіз господарської практики свідчить, що сучасні темпи здійснення інноваційної діяльності в Україні є вкрай незадовільними. Незважаючи на те, що впровадження інновацій на промислових підприємствах є одним із способів удосконалення структури виробництва, підтримки високих темпів розвитку і рівня прибутковості, інновації досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності. Існуюча ситуація зумовлена низкою внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких найвагомішим є недосконалість фінансового забезпечення.

Проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності є не новою для економічної науки. Питанням розкриття суті фінансового забезпечення, дослідження різних підходів до підвищення ефективності фінансування інноваційної діяльності, виявлення та використання резервів для реалізації інноваційної діяльності, економічним обґрунтуванням інноваційних проєктів, з'ясуванням причин виникнення негативних тенденцій у здійсненні інноваційної діяльності присвячена чимала кількість робіт зарубіжних та вітчизняних учених-економістів.

Попри те, що наукові напрацювання за цією тематикою є досить значними, існують питання, котрі залишаються недостатньо

розробленими як у теоретичному, так і у практичному аспектах.

Це питання, пов'язані з раціональним використанням власних інвестиційних ресурсів, побудовою методичних підходів до оцінки ефективності інноваційних проектів у разі фінансування власними та запозиченими коштами, мінімізацією впливу ризиків на результати інноваційних проектів, посиленням регуляторного впливу держави на інноваційну діяльність підприємств.

У пропонованій монографії:

- розкрито суть поняття фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств;
- проаналізовано та прокласифіковано основні джерела фінансових ресурсів, які використовуються для здійснення інноваційної діяльності;
- оцінено динаміку розвитку інноваційної діяльності на промислових підприємствах України та проаналізовано тенденції і можливості її фінансового забезпечення;
- досліджено вплив держави на розвиток інноваційної діяльності;
- розроблено методичні підходи щодо визначення економічної ефективності інноваційних проектів на промислових підприємствах за різних варіантів залучення коштів;
- удосконалено методичні підходи до мінімізації ризиків, які виникають при реалізації інноваційних проектів на промислових підприємствах.

Запропоновані розробки можуть бути методичною базою для удосконалення фінансового забезпечення на промислових підприємствах України. Практичне застосування запропонованих рекомендацій у діяльності підприємств сприятиме поліпшенню планування та моделювання фінансових процесів і визначенню економічної ефективності інноваційних проектів; підвищенню ефективності використання власних коштів підприємств за рахунок застосування запропонованих критеріїв; мінімізації втрат від ризиків, що виникають при веденні інноваційної діяльності. Одержані результати можуть бути використані суб'єктами господарювання для активізації інноваційної діяльності та підвищення її ефективності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Світовий досвід економічно розвинених країн переконує, що стійке та збалансоване економічне зростання базується на систематичному і цілеспрямованому впровадженні інновацій у промисловості. Інновації - це необхідний та об'єктивний чинник конкурентоспроможного розвитку кожного підприємства, а рівень інноваційної активності промислових підприємств є показником стабільності економіки країни.

Одним із важливих завдань, які поставлені перед нашою державою, є вступ до Світової організації торгівлі (СОТ), проте без підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняного виробництва і збільшення обсягів їх випуску доцільність членства України в СОТ є сумнівною. Справді, участь в СОТ відкриває нові можливості використання світового розподілу праці і завоювання зовнішніх ринків, однак відкриття внутрішніх ринків для інших країн - членів СОТ у той час, як продукція, вироблена в Україні, є неконкурентоспроможною, матиме виключно негативні наслідки. Тому досягти успіху можна тільки йдучи інноваційним шляхом розвитку економіки, який супроводжується постійним оновленням технологій, товарів та послуг різноманітного призначення, стабілізацією та розширенням ринків збуту, ефективним використанням науково-технічного потенціалу тощо.

У період становлення ринкових відносин в Україні, коли важливим завданням є збереження промислового комплексу, проблема підвищення ефективності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств набуває принципового значення, оскільки її вирішення дасть змогу перейти до створення та використання технологій більш високого рівня, що, у свою чергу, сприятиме економічному зростанню національної економіки.

Вважатимемо, що промислове підприємство - це професійна організація, що функціонує як відокремлена виробнича спеціалізована одиниця і яка за допомогою наявних виробничих ресурсів виробляє необхідну продукцію або надає послуги, потрібні для споживання суспільства [90, с. 27].

На жаль, в умовах трансформації економіки стан упровадження та використання інновацій на промислових підприємствах України далекий від європейських стандартів. Складність ситуації обумовлена різноманітністю чинників, які

впливають на здійснення інноваційної діяльності, серед яких ключове місце займає проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

Питання, пов'язані з фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності, досліджувалися та висвітлювалися в економічній літературі, проте на кожному новому етапі вдосконалення інноваційної сфери вони знову постають в інших аспектах, оскільки економіка є динамічною системою, яка постійно породжує нові проблеми, що потребують наукового вирішення. Тому вдосконалення та підвищення ефективності фінансового забезпечення інноваційної діяльності на промислових підприємствах набуває особливої актуальності.

Процес фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств характеризується не лише багатомірністю його економічної сутності, а й різноманітністю форм і методів, у яких він здійснюється. Тому сучасні економісти під деякими загальними поняттями розуміють різні процеси, що характеризуються багатьма термінами. З метою забезпечення ефективного і цілеспрямованого дослідження фінансування інноваційної діяльності важливо систематизувати термінологію, пов'язану з відображенням такого процесу.

Як стверджує С. Онишко: «В основі ефективності фінансового забезпечення повинен лежати, насамперед, внутрішній потенціал, закладений в категорії «фінанси». Дослідити сутність фінансової складової того чи іншого процесу без в'яснення змісту категорії фінансів... просто не можливо» [101, с. 124].

У сучасній економічній літературі існує два підходи до розуміння суті фінансів. Згідно з першим підходом, фінанси [7; 98; 101; 102; 120; 139] розуміють як сукупність відносин розподільчого характеру, згідно з другим - як грошові фонди [98; 108; 160; 163]. Відмінності у визначенні фінансів вітчизняною та західною фінансовою наукою

131. Торшин О.О. Понятійно-термінологічний апарат та стан інноваційної діяльності в машинобудуванні України // Фінансова консультація. - 2000. № 39-40. - С. 91.
132. Уотерман Р. Фактор обновления. Как сохраняют работоспособность лучшие компании: Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1988. - 256 с.
133. Управление проектами. - СПб.: ДваТри, 1996. - 610 с.
134. Фатхудинов Р. А. Инновационный менеджмент. - СПб.: Питер, 2002. - 400 с.
135. Фатхудинов Р. А. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов. - М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. - 600 с.
136. Федулова Л. І. Стан та перспективи розвитку високотехнологічного сектора промисловості України // Розвиток ринку високих технологій в Україні»: Матеріали круглого столу. - К.: ІЕП, 2004. - С. 49.
137. Финансово-кредитный словарь: В 3 т. - М.: Финансы и статистика, 1984-1988. - Т. 3. - 338 с.
138. Финансы / Под ред. В. М. Родионовой. - М.: Финансы и статистика, 1995. - С. 21.
139. Финансы: Учебник для вузов / Под ред. проф. Л. А. Доброзинной. - М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. - С. 13.
140. Черваньов Д. М., Рейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. - К.: Знання, КОО, 2002. - 514 с.
141. Шарко М. В. Державне регулювання інноваційних процесів // Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 12(30). - С. 168-178.
142. Шарп И., Александер Г., Бейли В. Инвестиции. - М.: ИНФРА-М, 1997. - 1028 с.
143. Шелюбская Н. Косвенные методы государственного стимулирования инноваций: опыт Западной Европы // Проблемы теории и практики управления. - 2001. - № 1. - С. 65-73.
144. Шершньова З. Реструктуризація підприємств: необхідність стратегічного підходу // Бюлетень з питань корпоративного управління. - 2001.- № 3. - С. 16-21.
145. Шукшунов В. Е. Университетские технопарки: идеи, назначение, роль и место в развитии инновационной деятельности. - М., 2000. - 39 с.
146. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследования предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. - М.: Прогресс, 1982. - 455 с.
147. Экономические науки. - 1976. - № 2. - С. 14.

148. Энциклопедический словарь бизнесмена: Менеджмент, маркетинг, информатика / Под общ. ред. М. И. Молдованова. - К.: Техника, 1993. – 856 с.
149. Яковлев А. И. Спрямованість податкової системи на розвиток інновацій // Фінанси України. - 2004. - № 2. - С. 105-108.
150. Яценко И. Я. Комплексная оценка эффективности нововведений: Дис.... канд. экон. наук. - К., 1989. - 219 с.
151. Corporation Tax and Innovation: Issues at stake and review of European Union experiences in the Nineties. European Economic Development Services, Ltd., Michel Govheneche Consultants MCON Consulting. - 2002.
152. Frank Prise. The partly failed promises of total quality // Business Age. - 1992. - June.
153. Grayson G. J. The Use of Statistical Techniques in Capital Budgeting. - Financial Research and Management Decisions, 1967.
154. Innovation Systems in a Global Context. Ed. by Anderson, T. Cohn, C. Murray. McGill-Queens University Press. - P. 156.
155. Marshall L. Fisher What is the right supply chain for your products? // Harvard Business Review. - 1997. - March - April.
156. Michael Hammer. Reengineering Work: Don't Automate, obliterate // Harvard Business Review. - 1990. - July - August.
157. Mohr L. Determinants of innovation in organization // American Political Review. - 1996. - № 1. - P. 112.
158. OECD proposed guidelines for collecting and interpreting technological innovation data. Oslo manual. - Paris: OECD, 1992.
159. Robichek A.A. and Myers S.C. Conceptual Problems in the Use of the Risk Adjusted Discount Rate // Journal of Finance. - 1966. - December.
160. Taylor E. The Economics Public Finance. - New York: Macmillan Company, 1961.-P. 1-2.
161. Welfens P. J. Investment, Financial Markets, New Economy Dynamics and Growth in Transition Countries // Экономический журнал Высшей школы экономики. - 2003. - Т. 7. - № 2. - С. 179.
162. Zaltman G. et al. Innovation and organization. - New York, 1973. - P. 10.
163. Zimmermann H., Henke K. Finanzwissenschaft. - Munchen: Vahlen, 1994. - S. 19.